

Handreiking voor de benoeming van voorzitter of lid van een adviescollege

en

Standaard voor het formuleren van een besluit/regeling tot instelling van tijdelijk/eenmalig adviescollege

Inhoudsopgave

Handreiking voor de benoeming van voorzitter of lid van een adviescollege	3
A Procedurele vereisten in de wervingsfase	4
B De vereiste deskundigheid en ervaring	5
C De vereiste onafhankelijkheid	5
D Diversiteit	6
E Procedurele vereisten bij de definitieve benoeming	6
Slotopmerking	6
Standaard voor een besluit/regeling tot instelling van een tijdelijk/eenmalig Adviescollege	7
Voorbeeld koninklijk besluit	9
Voorbeeld ministeriële regeling	10

Handreiking voor de benoeming van voorzitter of lid van een adviescollege

Handreiking voor de benoeming van voorzitter of lid van een adviescollege

Doel van de handreiking: de ministeries en (kandidaat-) voorzitters en (kandidaat)leden van adviescolleges, zoals bedoeld in de Kaderwet adviescolleges (verder: Kaderwet), te informeren over welke vereisten en criteria in het algemeen van toepassing zijn bij de werving en benoeming van voorzitters en leden van adviescolleges.

Aanleiding: Inmiddels is het twintig jaar geleden dat de Kaderwet in werking trad. Sedertdien is een viertal evaluaties van de Kaderwet uitgevoerd¹, die aanleiding gaven tot de totstandkoming van kabinetsbeleid met betrekking tot de invulling van een aantal bepalingen uit de Kaderwet. Het kabinetsbeleid is verwerkt in onderstaande handreiking. Alle reden om nu, na de vierde evaluatie (2015), de oorspronkelijke checklist uit 2001 aan te passen.

A Procedurele vereisten in de wervingsfase

1. Een adviescollege mag volgens de Kaderwet uit een voorzitter en ten hoogste 14 leden bestaan tenzij anders is bepaald in de wet tot instelling van het adviescollege én tenzij het hierbij een adviescollege in de zin van artikel 3 van de Kaderwet betreft. Er mogen geen plaatsvervangende leden worden aangewezen.

Toelichting: naar aanleiding van de Hervormingsagenda Rijksdienst is besloten het maximaal aantal leden op tien te zetten². Dit beleid is herhaald in de kabinetsreactie op de derde evaluatie van de Kaderwet adviescolleges³. In deze reactie is hiertoe een wetswijziging aangekondigd. De betreffende wetswijziging is inmiddels ingetrokken, mede omdat het geldende kabinetsbeleid

¹ • «De staat van advies» (Eerste evaluatieverslag van de minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties over de doeltreffendheid en de effecten van de Kaderwet in de praktijk; Kamerstukken II, vergaderjaar 2001-2002, 28 101, nr. 1);
• Evaluatie van de Kaderwet adviescolleges: tweede verslag over de doeltreffendheid en de effecten van de Kaderwet adviescolleges in de praktijk (2001-2004) Kamerstukken II, vergaderjaar 2005-2006, kst-24503-33-b3);
• Evaluatie Kaderwet Adviescolleges: Derde staat van advies 2005-2010 Kamerstukken II, vergaderjaar 2011-2012, nr. 28101, nr. 11
• Doeltreffendheid en effecten van de Kaderwet adviescolleges, Vierde staat van advies 2010-2015, Kamerstukken II, vergaderjaar 2014-2015, nr. 28101, nr. 15

² Tweede Kamer, vergaderjaar 2010-2011, 32 500 III, nr. 11

³ Tweede Kamer, vergaderjaar 2011-2012, 28 101, nr. 11

van maximaal tien leden, op enkele bijzondere gevallen na, praktijk is geworden. Achterliggende gedachte is verdere versoering en flexibiliteit in het stelsel in te bouwen.

2. Herbenoeming kan ten hoogste tweemaal plaatsvinden. Vanaf mei 2006 is het kabinetsbeleid om 'slechts bij uitzondering de zittingstermijn van leden en voorzitters van adviesraden te verlengen'⁴.

Toelichting: het criterium van herbenoeming is vastgelegd in lid 2 van artikel 11 van de Kaderwet. De terughoudendheid bij herbenoeming vloeit voort uit de evaluatie van de Kaderwet om het zogenaamde «vissen in een te kleine vijver» bij de benoemingen te voorkomen, alsmede om de doorstroming en vernieuwing in de adviescolleges te bevorderen.

3. Het verdient aanbeveling om de voorzitter en leden die op het moment van werving zitting hebben in het adviescollege, op passende wijze te betrekken in de werving en selectie van kandidaten voor de vacature(s).

Toelichting: dit criterium is gericht op de goede verstandhouding tussen ministerie en adviescollege. Bovendien kan een hechte teamgeest in een adviescollege bijdragen aan een doeltreffend en doelmatig functioneren. Coöptatie is echter geenszins de bedoeling.

4. De minister wie het aangaat draagt zorg voor tijdige openbaarmaking van een vacature in een vast of tijdelijk adviescollege. Hierbij kunnen de in deze handreiking genoemde vereisten worden vermeld.

Toelichting: dit criterium vloeit voort uit lid 3 van artikel 11 Kaderwet. Ministeries dienen advertenties betreffende vacatures voor voorzitterschap of lidmaatschap van een adviescollege tijdig te publiceren in de Staatscourant en/of landelijke dagbladen en/of vaktijdschriften. Publicatie van een vacature op internet is aan te bevelen. In deze advertenties kunnen de in de handreiking genoemde vereisten (i.h.b. B, C.8-9 en D) worden vermeld. In de memorie van toelichting bij het Kaderwetsvoorstel staat, dat de bekendmaking wel op een zodanig tijdstip moet plaatsvinden, dat belangstellenden in redelijkheid de kans hebben om zich als kandidaat bij het ministerie aan te melden. De bekendmaking van vacatures geldt voor vaste en tijdelijke adviescolleges (artikel 4 resp. 5 van de Kaderwet), maar is niet wettelijk voorgeschreven voor eenmalige adviescolleges (artikel 6 Kaderwet). De Kaderwet

⁴ Kamerstuk II, 2005-2006, 24 503, nr. 33, p. 5

verhindert bekendmaking van een vacature voor een eenmalig adviescollege echter niet. Bij herbenoeming is publicatie van een vacature niet nodig.

B De vereiste deskundigheid en ervaring

5. De voorzitter of een lid heeft aantoonbare deskundigheid en ervaring die nodig is voor advisering op het beleidsterrein waarvoor het adviescollege is ingesteld. Dat kan inhoudelijke (inclusief wetenschappelijke) en/of politiek-bestuurlijke deskundigheid en ervaring zijn.

Toelichting: dit criterium is conform lid 1 van artikel 12 van de Kaderwet. Het is van belang dat de deskundigheid en ervaring bij kandidaten ook aantoonbaar is.

6. De voorzitter of een lid heeft de maatschappelijke kennis en ervaring op of binnen het beleidsterrein waarvoor het adviescollege is ingesteld.

Toelichting: dit criterium is conform lid 1 van artikel 12 van de Kaderwet. Het is van belang dat de maatschappelijke kennis en ervaring bij kandidaten ook aantoonbaar is.

C De vereiste onafhankelijkheid

7. Met het oog op de onafhankelijke positie van het adviescollege dient er geen risico te zijn dat de voorzitter of een lid bijzondere belangen vertegenwoordigt, mede gelet op andere functies die hij/zij vervult en zal gaan vervullen, dan wel handelt op last van ruggespraak met een bepaalde achterban.

Toelichting: dit criterium is conform de memorie van toelichting bij het Kaderwetsvoorstel⁵. Bovendien moet na de benoeming de onafhankelijkheid worden gewaarborgd door geen functies te gaan vervullen die hieraan afbreuk zouden kunnen doen. Dit moet vooraf (o.m. tijdens een sollicitatiegesprek) duidelijk worden gemaakt.

8. De voorzitter of een lid is geen ambtenaar, werkzaam bij ministeries of de daaronder ressorterende instellingen, die in verband met hun werk betrokken zijn bij de onderwerpen waarover het adviescollege tot taak heeft te adviseren.

Toelichting: dit criterium is conform lid 2 van artikel 12 juncto artikel 2, sub b, van de Kaderwet.

9. Het is volgens de wetgeving niet verboden dat leden van de Eerste en Tweede Kamer der Staten-Generaal voorzitter of lid van een adviescollege worden. Aangezien zij echter ook (kunnen) adviseren aan de Staten-Generaal is voorzitterschap of lidmaatschap van Kamerleden uit het oogpunt van onafhankelijkheid niet wenselijk, tenzij bij hoge uitzondering een dergelijke benoeming voldoende beargumenteerd kan worden.

Toelichting: de Kaderwet bepaalt dat de vaste en tijdelijke adviescolleges tot doel hebben aan de regering en de Staten-Generaal te adviseren. Eenmalige adviescolleges adviseren alleen op verzoek van en aan de minister(s). De Wet Incompatibiliteiten Staten-Generaal en Europees Parlement verhindert niet het voorzitterschap en lidmaatschap in adviescolleges van leden van de Staten-Generaal maar benoeming van parlementariërs is – beleidsmatig gezien – niet wenselijk. Slechts in voldoende beargumenteerde uitzonderingsgevallen kan een dergelijke benoeming plaatsvinden. Bijvoorbeeld wanneer een Eerste Kamerlid met een uitzonderlijke deskundigheid op een bepaald terrein wordt benoemd in eenmalig adviescollege, dat adviseert aan de betrokken minister (en dus niet aan de beide Kamers).

Als gevolg op parlementaire behandeling van het Kaderwetsvoorstel hebben de bewindslieden van Binnenlandse Zaken indertijd voorgesteld de Wet Incompatibiliteiten Staten-Generaal en Europees Parlement te wijzigen (kamerstukken I, 1996-1996, 24 777, nr. 199) om te bepalen dat het lidmaatschap van een Kaderwet adviescollege onverenigbaar is met het lidmaatschap van de Staten-Generaal en van het Europees Parlement. De Eerste Kamer heeft uiteindelijk tegen het voorstel gestemd, omdat een meerderheid van deze kamer vond dat Eerste Kamerleden, die naast hun Kamerlidmaatschap tal van maatschappelijke functies vervullen, bij uitstek van nut kunnen zijn bij eenmalige (ad hoc) advisering.

10. Andere criteria voor de benoeming van voorzitter en lid van een adviescollege zoals godsdienstige, levensbeschouwelijke en politieke stromingen, leeftijd en een zekere mate van geografische spreiding mogen niet bepalend zijn maar kunnen in de afweging van de totale samenstelling van het college wel een aanvullende rol spelen mits dit voor het op te stellen advies noodzakelijk is en de onafhankelijkheid van het college niet zal aantasten.

Toelichting: dit criterium vloeit voort uit de memorie van toelichting bij het Kaderwetsvoorstel en de bevindingen van “De staat van advies”⁶. Andere criteria kunnen enkel als een aanvullend criterium voor de pluriformiteit van het gehele adviescollege en qua maatschappelijke afspiegeling een rol spelen indien dat voor een evenwichtige inbreng voor de advisering nuttig is. De andere in deze handreiking genoemde criteria hebben echter voorrang en zijn bepalender voor de uiteindelijke keuze en benoeming.

⁵ Kamerstukken II, 1995-1996, 24 503, nr. 3, blz. 13

⁶ Tweede Kamer, vergaderjaar 2001-2002, 28 101, nr. 1

D Diversiteit

11. In de Kaderwet wordt gestreefd naar diversiteit in de samenstelling van de besturen van adviescolleges. Deze diversiteit komt tot uiting in:
- een evenredige deelneming van vrouwen⁷.
  - een evenredige deelneming van personen behorende tot etnische of culturele minderheidsgroepen.
  - een mogelijke deelneming van arbeidsgehandicapten.

Toelichting: In de kabinetsreactie op de vierde staat van advies is opnieuw aandacht besteed aan de diversiteit van de leden van adviescolleges⁸. Het criterium vloeit voort uit lid 3 van artikel 12 van de Kaderwet en de vierde evaluatie van deze wet; in de praktijk is er nog onvoldoende sprake van een evenredige/proportionele deelneming aan adviescolleges van vrouwen, minderheden en arbeidsgehandicapten. Iedere benoeming van een voorzitter of nieuw lid van een adviescollege dient in principe bij te dragen aan het evenredigheidsstreven. Indien voor een concrete benoeming geen bijdrage kan worden geleverd, geldt het principe 'comply or explain'.

E Procedurele vereisten bij de definitieve benoeming

12. De voorzitter en leden worden bij koninklijk besluit benoemd. De ministerraad besluit, op voorstel van de minister(s) wie het aangaat, over de voordracht voor de benoeming van voorzitter en andere leden van een adviescollege. Bij een eenmalig adviescollege mag de minister de voorzitter en de leden benoemen.

Toelichting: dit criterium is conform lid 1 van artikel 11 Kaderwet alsmede conform artikel 4, tweede lid, onderdelen e en l, van het reglement van orde voor de ministerraad. Om deze besluitvorming te vergemakkelijken wordt tijdige afstemming op ambtelijk niveau met andere betrokken ministeries aanbevolen. Ten behoeve van de behandeling in de ministerraad dient de desbetreffende minister bij het te nemen benoemingsbesluit ook informatie aan de ministerraad aan te leveren over de kwaliteiten van de kandidaat conform de onder B, C en D genoemde eisen. Uit artikel 6, derde lid van de Kaderwet volgt dat de minister bij eenmalige adviescolleges de leden en voorzitter mag benoemen.

⁷ Het kabinet Rutte-Verhagen heeft besloten niet meer te sturen op kwantiteit, maar op kwaliteit. Het hanteren van streefcijfers is in de vorige evaluatie los gelaten. Het huidige kabinet heeft met het actieplan arbeidsdiscriminatie aangegeven dat evenredigheid in de adviesraden belangrijk is. In deze evaluatie is aandacht voor de evenredigheid bij de samenstelling van adviescolleges

⁸ Tweede Kamer, vergaderjaar 2015-2016, 28 101, nr. 15

13. De voorzitter en leden worden voor ten hoogste vier jaar benoemd of herbenoemd.

Toelichting: dit criterium is conform lid 2 van artikel 11 Kaderwet.

14. De benoeming van voorzitter en leden wordt door de betrokken minister(s) openbaar gemaakt in Staatsblad (bij Koninklijke Besluiten) of Staatscourant (bij ministeriële benoemingen).

Toelichting: dit criterium vloeit voort uit de benoeming bij koninklijk besluit en de plicht tot openbaarmaking (artikel 11, eerste en derde lid, Kaderwet).

15. Bij de benoeming worden de publieke functies van de voorzitter en leden en de overige van belang zijnde personalia geregistreerd door het betrokken ministerie.

Toelichting: dit criterium beoogt de onafhankelijkheid van een adviescollege te waarborgen door publiekelijk inzicht te bieden in de functies en relevante functies en personalia van voorzitter en leden zodat daarover geen onverwachte discussies naar voren komen.

16. De vergoedingen voor de advieswerkzaamheden worden overeenkomstig het Vergoedingenbesluit adviescolleges door de betrokken minister(s) geregeld. Dat betekent ook vaststelling bij ministeriële regeling en aldus publicatie in de Staatscourant.

Toelichting: dit criterium is conform het Vergoedingenbesluit adviescolleges, dat is gebaseerd op artikel 14 van de Kaderwet.

Slotopmerking

De verantwoordelijkheid bij de benoeming van voorzitters en leden van adviescolleges ligt primair bij de betrokken minister(s). In geval van twijfel over benoemingseisen kan gedurende de procedure contact worden opgenomen met het ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties, die de coördinatie en het goede functioneren van het publieke adviesstelsel tot taak heeft.

Toelichting: dit criterium vloeit voort uit het beleid ten aanzien van het publieke adviesstelsel en de Kaderwet (zie o.m. Kamerstukken II, 1995-1996, 24 503, nr. 7 en 2001-2002, 28 101, nrs. 1 en 2). De minister voor Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties⁹ is medeondertekenaar bij de instelling van adviescolleges, maar ondertekent niet mee bij de besluiten inzake benoemingen respectievelijk vergoedingen.

⁹ In de kabinetsperiode 2012-2017 ondertekent de minister voor Wonen en Rijksdienst.

Standaard voor een besluit/regeling tot instelling van een tijdelijk/eenmalig adviescollege

Standaard voor een besluit/regeling tot instelling van een tijdelijk/eenmalig adviescollege

De Kaderwet adviescolleges biedt de mogelijkheid op grond van artikel 5 en 6 een adviescollege in te stellen voor respectievelijk een tijdelijke of eenmalige advisering over een bepaalde problematiek¹⁰.

Een tijdelijk adviescollege (artikel 5) wordt bij wet of koninklijk besluit ingesteld voor een bepaalde tijdsduur. Deze tijdsduur heeft een maximum van 4 jaar met een eventuele verlenging van 2 jaar.

Een eenmalig adviescollege (artikel 6) wordt bij wet of bij koninklijk besluit of ministeriële regeling ingesteld voor de duur van de advisering. In de praktijk vindt instelling doorgaans plaats bij ministeriële regeling.

Instellingsbesluiten en -regelingen van zowel tijdelijke als eenmalige adviescolleges worden overeenkomstig artikel 7 van de Kaderwet mede ondertekend door de minister voor Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties vanwege diens coördinerende bevoegdheid in relatie tot de Kaderwet. Het voornemen tot instellen van een adviescollege wordt voorgelegd aan de Ministerraad, nadat deze door de onderraad en ambtelijke voorportalen is goedgekeurd.

Wat betreft de (nota van) toelichting bij instellingsbesluiten en -regelingen, raadpleeg aanwijzing 123a van de Aanwijzingen voor de regelgeving. In de toelichting moet in ieder geval worden gemotiveerd waarom onafhankelijke advisering op het desbetreffende terrein noodzakelijk wordt geacht en waarom de adviestaak niet aan een bestaand adviescollege kan worden opgedragen.

Het uitgangspunt is dat een besluit dan wel een regeling tot instelling van een tijdelijk of eenmalig adviescollege bij voorkeur bestaat uit zeven artikelen.

Bij tijdelijke adviescolleges die onder de Kaderwet vallen, valt het tijdstip van het evaluatieverslag samen met het einde van de instellingstermijn. Om de evaluatie te gebruiken voor de beoordeling van het voortzetten van de adviestaak, is het wenselijker om bij de tijdelijke adviescolleges een onafhankelijke evaluatie gedurende het derde jaar na instelling uit te voeren. Bij tijdelijke adviescolleges geldt op basis van kabinetsbeleid een afwijking van artikel 28, tweede lid van de Kaderwet. Voor tijdelijke adviescolleges geldt dat de evaluatie drie jaar na instelling plaatsvindt.¹¹

¹⁰ Vaste adviescolleges worden bij wet ingesteld (artikel 4 Kaderwet adviescolleges)

¹¹ Tweede Kamer, vergaderjaar 2015–2016, 28 101, nr. 15

Voorbeeld koninklijk besluit

Aanhef

Wij Willem-Alexander, enz.
Op de voordracht van Onze Minister van <naam>, gedaan mede namens Onze Minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties;
Gelet op artikel 5, eerste lid / 6, eerste lid, van de Kaderwet adviescolleges;

Hebben goedgevonden en verstaan:

Artikel 1

Er is een adviescommissie/adviescollege <naam adviescommissie/adviescollege>.

Artikel 2

De adviescommissie/het adviescollege heeft tot taak <taakomschrijving>.

Artikel 3

De adviescommissie/het adviescollege bestaat uit <aantal opnemers met een maximum van 9 leden plus een voorzitter> leden.

Artikel 4

Tijdelijk:

De adviescommissie/het adviescollege wordt ingesteld voor de duur van <maximaal vier jaar> en wordt opgeheven per <expiratedatum>.

Eenmalig:

- 1 De adviescommissie/het adviescollege brengt haar/zijn advies uit voor <datum> aan de minister(s) van <naam minister(s)>.
- 2 Na het uitbrengen van het advies is de adviescommissie/het adviescollege opgeheven.

Artikel 5

De evaluatie van de taakvervulling vindt drie jaar na instelling plaats, zodat deze kan worden gebruikt bij de beoordeling van een eventuele voortzetting van de adviestaak.

Artikel 6

De archiefbescheiden van de adviescommissie/het adviescollege worden na haar/zijn opheffing of, zo de omstandigheden daartoe eerder aanleiding geven, zoveel eerder, overgebracht naar het archief van het ministerie <naam en eventueel bepaalde directie>.

Artikel 7

Dit besluit treedt in werking met ingang van de dag na de datum van uitgifte van het Staatsblad waarin het wordt geplaatst en vervalt met ingang van <vervaldatum; bij een eenmalig adviescollege bij voorkeur enkele maanden na de opheffing van de adviescommissie/het adviescollege>.

Artikel 8

Dit besluit wordt aangehaald als:
Besluit instelling <naam adviescommissie/adviescollege>.
Onze Minister van <naam> is belast met de uitvoering van dit besluit dat met de daarbij behorende toelichting in het Staatsblad zal worden geplaatst.

Willem-Alexander

DE MINISTER VAN <naam>,

DE MINISTER VAN BINNENLANDSE ZAKEN EN
KONINKRIJKSRELATIES

Voorbeeld ministeriële regeling

Aanhef

De minister van <naam> en de minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties; handelende in overeenstemming met het gevoelen van de ministerraad; Gelet op artikel 6, eerste lid, van de Kaderwet adviescolleges;

BESLUITEN

Artikel 1

Er is een adviescommissie/adviescollege <naam adviescommissie/adviescollege>.

Artikel 2

De adviescommissie/het adviescollege heeft tot taak <taakomschrijving>.

Artikel 3

De adviescommissie/het adviescollege bestaat uit <aantal opnemen met een maximum van 9 leden plus een voorzitter> leden.

Artikel 4

- 1 De adviescommissie/het adviescollege brengt haar/zijn advies uit voor <datum> aan de minister(s) van <naam minister(s)>.
- 2 Na het uitbrengen van het advies is de adviescommissie/het adviescollege opgeheven.

Artikel 5

De archiefbescheiden van de adviescommissie/het adviescollege worden na haar/zijn opheffing of, zo de omstandigheden daartoe eerder aanleiding geven, zoveel eerder, overgebracht naar het archief van het ministerie <naam en eventueel bepaalde directie>.

Artikel 6

Deze regeling treedt in werking met ingang van de dag na uitgifte van de Staatscourant waarin zij wordt geplaatst en vervalt met ingang van <vervaldatum; bij voorkeur enkele maanden na de opheffing van de adviescommissie/het adviescollege>.

Artikel 7

Deze regeling wordt aangehaald als: Regeling instelling <naam adviescommissie/adviescollege>.

Deze regeling zal met de toelichting in de Staatscourant worden geplaatst.

DE MINISTER VAN <naam>,

DE MINISTER VAN BINNENLANDSE ZAKEN EN
KONINKRIJKSRELATIES

Naast het besluit dan wel de regeling tot instelling van een adviescollege zal de eerstgenoemde minister nog een besluit moeten nemen waarin de leden worden benoemd. Het is dus niet de bedoeling de namen van de leden in het instellingsbesluit of de instellingsregeling op te nemen, want daarvoor is de minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties krachtens de Kaderwet adviescolleges niet verantwoordelijk. In dezelfde benoemingsregeling kan bepaald worden welke vergoedingen op de leden conform het Vergoedingenbesluit adviescolleges en commissies van toepassing zijn.

Dit is een uitgave van:

**Ministerie van Binnenlandse Zaken en
Koninkrijksrelaties**

Directoraat-generaal Overheidsorganisatie (DGOO)
Directie Ambtenaar en Organisatie (A&O)
Afdeling Organisatiebeleid
Telefoonnummer secretariaat: 070-4266996

Directie Constitutionele Zaken en Wetgeving
Afdeling Wonen en Rijksdienst
Telefoonnummer secretariaat: 070-4266058

Postadres

Postbus 20011
2500 EA Den Haag

Website

www.minbzk.nl

*Aan deze publicatie kunnen geen rechten worden ontleend.
Vermenigvuldigen van informatie uit deze publicatie is toegestaan,
mits deze uitgave als bron wordt vermeld.*

Eerste druk juni 2001

Tweede druk januari 2008

Gewijzigde druk augustus 2016 | 94946

Gewijzigde druk mei 2017 | 102704